

Klaus Rasborg: ULRICH BECK – en kritisk indføring i teorien om verdensrisikosamfundet

Hans Reitzels Forlag 2019

En af de store inspiratorer indenfor sociologien de sidste to-tre årtier, tyskeren Ulrich Beck, døde pludseligt i 2015 i en forholdsvis ung alder, mens han stadigvæk var i fuld gang med at udvikle sit kritisk-sociologiske syn på den moderne verden. Belejligt under disse omstændigheder udkom der få år efter i 2019 en bog om hele Becks livsværk af den danske sociolog og lektor Klaus Rasborg fra Roskilde Universitet. Rasborg er i denne sammenhæng ikke hvem som helst, men netop den forsker og oversætter, der bragte Becks berømte og vidt udbredte hovedværk, *Risikosamfundet* fra 1986, til det danske marked i 1997. Udgivelsen medvirkede til, at Beck i den danske teori-reception blev en af de mest centrale forfattere og kritikere af den moderne kapitalismes nedbrydning af den omgivende natur, samt ikke mindst af samfundets egen »indre natur«. Denne nedbrydning resulterede i risikosamfundet, altså et samfund, der medfører risiko for dets egne borgere i stedet for, som det burde være tilfældet, at beskytte sine borgere fra ydre og indre farer og samtidigt give

dem nye muligheder for individuel og kollektiv udfoldelse.

I indledningen til bogen skriver Rasborg da også, at han har beskæftiget sig med Becks teori i mere end 20 år og skrevet om den i tidsskrifter, antologier mv., og derfor bygger han sin fremstilling af Becks teorier om risikosamfundet og verdensrisikosamfundet på, hvad han tidligere har skrevet, i stedet for at nulstille og begynde »from scratch«. Han angiver derfor i en fodnote for hvert kapitel, hvad han tidligere har skrevet om kapitlets emne, selv om det enkelte kapitel selvfølgelig må forstås som et selvstændigt arbejde, der også er et resultat af mange års forskning. Tilsammen gør dette, at det bliver nemmere at følge Becks udvikling af teorien om risikosamfundet og dennes videre udvikling til teorien om verdensrisikosamfundet, men også parallelt hermed Rasborgs egen fremadskridende fortolkning af Beck, der gradvis gøres både mere avanceret og bredere. Begge giver en klar forståelse af rummeligheden og kreativiteten i Becks teori; altså hvad angår førstnævnte spændvidden i fortolkningsmuligheder og forståelser, og hvad angår sidstnævnte den inspiration, teorien kan give til andre samfunds-forskeres arbejde. I begge tilfælde er det tydeligt, hvor produktiv Becks teori kan være, selv for dem, der på afgørende punkter er uenige med Beck.

Derfor er det så meget desto mere nyttigt for læseren, at hvert kapitel afsluttes med en sammenfatning, hvor Rasborg sammenligner eller blot kort opridser, hvor andre forfattere ser anderledes på de centrale Beck'ske begreber i kapitlet. En så indsigtsfuld og omhyggelig formidling er ikke hverdagskost indenfor sociologisk litteratur, og da slet ikke i forhold til tidsåndens hurtige ridt til næste udfordring og fiksering på at fremhæve egne fortjenester. Det er loyalt overfor både Beck og hans kritikere og gør fremstillingen nuanceret og perspektiverende.

Bogen indledes med en eksemplarisk fremstilling af forskellige, herunder nyere, tilgange til risikobegrebet og dernæst af et kapitel om Becks idé om risikosamfundet, som fremstillet i hans gennembrudsværk på den globale scene. Det førstnævnte er godt at have, for det er grundlaget for at begribe, hvad det handler om i den videre teoretisering, eller måske bedre formuleret, hvad det er, der er på spil i det 21. århundredes samfundsudvikling, og som Beck gerne vil identificere og sætte til diskussion.

Dernæst følger i de centrale dele af bogen Rasborgs fremstilling af Becks individualiseringstese, hans begreber om samfundets modernisering og endelig begrebet om verdensrisikosamfundet. Det er som nævnt ovenfor loyalt og indsigtfuldt gjort, med mange referencer til forskellige opfattelser af netop de begreber, som for Beck er så afgørende for hans samfundskritik. Disse begreber anskueliggør de mange udviklinger, som Beck konkret identificerer, og som i hans øjne gør livet mere risikofyldt og problematisk for den enkelte såvel som for samfundet. Det gælder i både mindste og største skala: fra familie og lønarbejde til miljø, klima, politik og globalisering.

Men det er også omkring disse begreber, at Rasborgs fremstilling kalder på kritik eller snarere tilføjelser, fordi han trods alt ikke kan have det hele med. Måske er Rasborg lidt for loyal overfor Beck. Men på den anden side kan det også si-

ges, at hans fremstilling af Becks gradvise udvikling af begrebet om verdensrisikosamfundets kosmopolitisme, sammenstillet med de mange andre opfattelser af begreberne, herunder kritikken af Beck, har den konsekvens, at hans egen kritik af Beck glider i baggrunden. Nogle vil nok mene, at han forsømmer den. Det er på en måde forståeligt, fordi bogen handler om Beck og hans udvikling af en moderne samfundskritik, men det betyder også, at svaghederne hos Beck drages for lidt frem i lyset. Dermed står nogle af hans bestemmelser for uimodsagt, og en mere kritisk belysning kunne have bidraget til, at de satte mere frugt hos andre.

Nogle eksempler kan belyse den begrænsede kritik af Beck.

Rasborg anvender i kapitel 4 Becks individualiseringstese til en fortolkning af Max Webers begreb om samfundsmæssiggørelse. Han skriver: »En stigende målrationisering kan derfor siges at rumme individualiserende træk, idet målrationelt handlende aktører i vid udstrækning må forlade sig på egne målsætninger og vurderinger (s.80)«. Men denne forståelse forekommer modsætningsfyldt, i og med at samfundsmæssiggørelse hos Weber handler om, at der er etableret fastlagte mål for handlen udenfor det enkelte individ, og at dette er et gode, fordi det forhindrer f.eks. magtmisbrug og gennemtvungelse af blot personlige tilbøjeligheder og mål. Hos Weber ses samfundsmæssiggørelse derfor som en udvikling, hvor samfundet ikke kan ses som et resultat af individuelle handlinger, men netop som sættende rammer for disse. Det negative i denne udvikling er for Weber, at værdier og meninger som tilhørende den enkelte ikke gives plads.

En anden stor samfundsteoretiker fra samme periode, Habermas, bygger netop på Weber, når han i sin bestemmelse af det moderne samfund som både system og livsverden understreger, at den samfundsmæssige formning af individuelle handlinger i systemet fremkommer gennem strukturelt fastlagte mål for handling. Kun en mindre og mindre del

af den samfundsmæssige eksistens, livsverdenen, er åben for individualitet og individernes egne målsætninger. Med henvisning til Habermas kunne Rasborg have sat et væsentligt spørgsmålstejn ved Becks tese om individualisering og i korrektiv have forstærket Becks kritik af risikosamfundet, hvor netop samfundet i stigende grad påtvinger det enkelte individ risici, som ligger udenfor den enkeltes valg og samfundets kontrol.

Denne kritik af Rasborg kan føres videre til en sammenligning af Becks individualiseringstese (s. 84) med Habermas' rationaliseringstese, samt Marx' abstraktliggørelsestese. Becks individualiseringsbegreb leder ham frem til, at vi må udvikle en subjekt-orienteret sociologi, der har udgangspunkt i individerne som aktører (s. 92). Men her kortslutter han i forhold til Marx, der ser den stigende arbejdsdeling i samfundet (abstraktliggørelsen af den enkeltes arbejde, arbejdsdeling mellem individer og mellem virksomheder) som førende til nye kooperationsformer mellem de arbejdende individer og mellem individer og maskiner – det vil sige netop ikke til individualisering, men til større afhængighed. Også ensystem-livsverdenbetragtning af samfundet med Habermas ser en øget arbejdsdeling som noget, der giver større afhængighed. Her kommer Becks tese om, historisk set, først en halv modernisering af samfundet (modernisering af traditionen) og dernæst en hel modernisering (moderniseringens modernisering) noget på tværs. Sidstnævnte betegner den reflektive modernitet, som kendetegner en ny fase i samfundsudviklingen, hvor den omformer modernitetens egne grundstrukturer og ikke blot det traditionelle samfunds strukturer. Netop Marx' abstraktliggørelsestese har sin rod i, at den kapitalistiske modernisering af samfundet fra starten konstant har revolutioneret sit eget grundlag. Alt bliver abstrakt. Når Beck, set fra et marxiansk og især habermasiansk perspektiv, forveksler dannelsen af subjektet og dets autonomi i den tidlige modernitet med individualisering, har det derfor

den konsekvens, at han ikke kan skelne mellem, på den ene side, individernes frigørelse fra eksisterende traditioner, kulturelle normer og overleveringer fra det førmoderne samfund, og, på den anden side, fra de nye strukturer, der dannes i det moderne samfund. Sidstnævnte bygger på kommunikation og gensidig forståelse på et selvstændigt grundlag, men øger samtidig netop afhængigheden individerne imellem.

Becks noget mekaniske anvendelse af Max Weber kan også tydeliggøres, hvis vi ser på Habermas' kritik af Weber. Ifølge Habermas er det afgørende at fokusere de samfundsmæssige rationaliseringsprocesser indenfor livsverdenen frem for blot at se dem som en målrettet handleorientering indenfor systemet, sådan som Weber betragter den samfundsmæssige rationalisering. Derved frigøres de handlende individer i livsverdenen ikke blot fra autoriternes påbud og tvang, men også fra kulturelle traditioner og overleveringer. De må med andre ord stole på egne vurderinger og værdier, ikke autoriteternes. Men derigennem gives de også muligheden for at gøre dette gennem gensidig forståelse, dvs. ved frit at afstemme sådanne værdier og vurderinger med de øvrige aktører i livsverdenen og derigennem via forståelse såvel som handling interagere på et fælles grundlag.

Såvel Habermas' rationaliseringstese som Marx' abstraktliggørelsestese peger således frem mod en situation, hvor homogeniseringen af livsvilkårene nationalt, regionalt og globalt skaber muligheder for erkendelse af de fælles interesser i den gensidige afhængighed og dermed politiske muligheder både lokalt og globalt. Det gælder i sociale eller familiemæssige fællesskaber såvel som angående klima, miljø, og global ulighed.

I min optik ses der ikke bort fra, at rationaliseringen i form af kapitalistisk modernisering skaber spaltninger i samfundet, de ligger blot et andet sted og vedrører i stigende grad, at hovedparten af samfundets individer står overfor den

stadig mindre minoritet, der tilegner sig langt hovedparten af de samfundsmæssige rigdomme.

Rasborg gør i bogen meget ud af Becks fremstilling frem til og med hans karakteristik af verdensrisikosamfundet. Og det er en prisværdig kvalitet, da den globale dimension bliver stadig mere påtrængende nødvendig med klimakrise, global ulighed og sågar pandemi, der ikke blot er en bekræftelse på eksistensen af verdensomspændende risici, men tillige viser, hvorledes også enkeltstående faktorer forstærker den globale skævvridning af livsvilkårene og på systematisk vis gør nogle få til vindere og de fleste til på forhånd dømt tabere. Becks karakteristik af verdensrisikosamfundet er ikke blot en overførsel af betragtningerne om risikosamfundet fra den nationale skala til hele verden. Det er også, på den ene side, en mere nuanceret og bredere forståelse af risici på dette plan, eksempelvis hvad angår global terrorisme og det, han kalder de globale kapitalers exit-strategier, dvs. deres latente trusler om at flytte investeringer og produktion til andre lande med mere optimale betingelser for erhvervslivet. På den anden side omfatter denne bredere forståelse også de mange punkter, hvor udviklingen leder frem mod mere forenelige kræfter. Det gælder eksempelvis forbrugerboykot af multinational kapitalisme eller civile modmagter på det politiske plan i forhold til statslige globale hegemonier. Det fremstiller Rasborg både nuanceret og loyalt. Han lægger endvidere vægt på Becks ønske om at knytte udviklingerne i verdensrisikosamfundet til en tidlig historisk betragtning af det kosmopolitiske, som går tilbage til Kant. Målet hermed er at redefinere det kosmopolitiske løserevet fra, hvad Beck kalder nationale ortodoksier – altså at skabe et nyt blik på fællesskab og fælles forpligtelse i verdenssamfundet, der ikke skævvrides af nationale skævheder eller særinteresser.

Her bliver det imidlertid svært, for som Rasborg gør opmærksom på (s. 194), så er Becks forsøg på at give verdensri-

sikosamfundet, eller vi kunne bare sige den globale kapitalisme, et særligt præg med udgangspunkt i denne kantianske kosmopolitisme ikke specielt klart eller destilleret.

Det fremgår vel af det allerede skrevne, at jeg ikke finder Becks behandling af begreberne, eller vi kunne sige begrebssætten individualisme og kosmopolitisme, særligt frugtbar. Rasborg fremstiller minutøst Becks tre bøger om (og vinkler på) det kosmopolitiske, nemlig *Magt og modmagt i den globale tidsalder* (2006/4), *Der kosmopolitiske Blick* (2004) og *Das kosmopolitische Europa* (2004). Det er udmærket og (igen) loyalt gjort og bidrager i høj grad til at få klarhed over, hvortil Beck ved sin død var nået i sine overvejelser om begreberne risikosamfund, kosmopolitisme og verdensrisikosamfund, samt om hvilken betydning disse begreber måtte have for sociologiens udvikling i det, han kalder den reflektive moderne epoke. Selv om Rasborg efter denne fremstilling refererer en lang række kritikker af Becks begreber, synes jeg ikke, at det lykkes ham at bringe større klarhed over dem. Det er en anke, som i høj grad, for ikke at sige udelukkende, må rettes mod Beck selv. Men Rasborg risikerer af og til at videreføre dette problem. I sin sammenfatning skriver han således: »Som følge af kosmopolitiseringen transcenderer samfundet ifølge Beck sin nationalstatslige ramme og slynkes ud i en global interdependens, dvs. eksterterritorialiseres« (s. 226). På trods af dette udsagn mener jeg, at han opretholder en svaghed hos Beck, som jeg altid har fundet paradoksal: Hans i mine øjne manglende opmærksomhed på de kapitalistiske produktionsprocesser og deres globalisering, inklusive den vidtstrakte internationale arbejdsdeling i de vestlige samfund, som netop i de sidste tre årtier er integreret med de asiatiske økonomier. Disse processer har stået på i 200 år, og det er vel i sidste instans herfra, at det kosmopolitiske verdens(risiko)samfund opstår og ikke omvendt.

Set på denne måde er Becks krav om et sociologisk paradigmeskifte fra »metodologisk nationalisme« til »metodologisk kosmopolitisme« en mærkværdig vending, i og med at det er en realitet, som sociologien har måttet forholde sig til i årtier, ja århundreder, og har gjort det, ligesom den økonomiske teori i øvrigt. Også her viser Rasborgs bog sine kvaliteter, når han side 252 refererer til den omfattende diskussion og problematisering af Becks krav om et skifte fra national til kosmopolitisk metodologi, bl.a. hos sociologen Brian S. Turner, der fremfører, at den klassiske sociologi i bred forstand forholder sig til 'det sociale' og dermed et samfundsbegreb, der er langt mere omfattende end blot nationalstaten. Endvidere må der ifølge Rasborg skelnes mellem metodologiske krav til sociologen og den empiriske virkelighed, i form af om borgerne i stigende grad tænker og føler sig som kosmopolitter eller til stadighed først og fremmest orienterer sig mod nationalstaten. Her fremhæver han, at en lang række undersøgelser peger på, at sidstnævnte situation er den overvejende eller dominerende (s. 253-254).

Rasborg slutter ringen fra sine indledende begreber om risiko og foreslår, at Becks kosmopolitiske verdensrisikosamfund kan bestemmes med et helt klart og enkelt begreb som »usikkerhedssamfundet«. Om det er den ene eller den anden bestemmelse, så ligger det Rasborg meget på sinde at fremhæve, at Becks bestemmelse af verdensrisikosamfundet ikke må ses som en pessimistisk dommedagsprofeti, men peger på både muligheder for en mere positiv samfundsudvikling og samtidig på forhold, som det er nødvendigt at imødegå kritisk for at realisere en sådan mere gunstig udvikling.

På den allersidste side fremhæver Rasborg desuden, at når en teori bliver diskuteret og kritiseret af andre samfundsforskere, er det ikke en fallit, men snarere et kvalitetsstempel, ja selve meningen med at skabe teori. Hans bog om Beck lever, på trods af eller netop i og med ovenstående kritiske bemærkninger, til fulde op

til denne fordring. Den kan anbefales til alle, der interesserer sig for en kritisk og bevidsthedsudvidende samfundsteori.

Bo Elling

Sanjay Seth: Beyond reason: postcolonial theory and the social sciences

Oxford, Oxford University Press, 2021
(252 sider, ISBN: 9780197500583)

Hvilke implikationer har postkolonial tænkning og teori for de samfundsvidenskaber, der historisk er opstået i takt med vestlig modernisering, siden har spredt sig globalt, og som stadig i varierende grad gør sig universalistiske fordringer for egne vidensformer? Selv om de fleste nok vil anerkende dette spørgsmåls aktualitet, så virker det rimeligt at sige, at der for indeværende hersker betydelig tvivl om svarene – også og måske ikke mindst i sociologien, hvor engagementet med postkolonial teori hidtil har været sparsomt og ujævnt. Der findes lommer af den internationale disciplin, der for længst har lagt sig i kølvandet på de altomfattende kritikker af vestlige vidensformers samvirken med kapitalisme, kolonialisme og patriarkat i vedvarende global undertrykkelse, som grene af postkolonial tænkning har tilvejebragt. Men sociologiens hovedstrømsdiskussioner må siges mestendels at fortsætte, som om intet var hændt.

Nu har den anerkendte postkoloniale tænker Sanjay Seth imidlertid skrevet en bog, der er velegnet til at ændre på denne situation. Seth er professor i international politik ved Goldsmiths-universitetet i London og blandt andet kendt for sine analyser af de kulturelle og politiske implikationer af de britisk-koloniale uddannelsesindsatser i Indien (udgivet i bogen *Subject Lessons* fra 2007). I sin nye bog dissekerer eller »anatomiserer« Seth det, han under ét kalder for »den mo-

derne vestlige vidensform«, med særligt fokus på denne vidensforms udspilning i to samfunds- og humanvidenskabelige discipliner, historie og politologi. Alt sammen med henblik på at vise, at disse discipliners grundantagelser er uløseligt knyttet til deres historiske og kulturelle ophav i Vesten og derfor kun med besvær og behørig oversættelse lader sig benytte i den ikke-vestlige verden. Dette argument fremføres i dialog med et imponerende bredt udsnit af nutidig samfundsvidenskabelig tænkning, hvilket gør bogen relevant også for et sociologisk publikum.

Bogen består af to hoveddele og seks kapitler, foruden en indledning og en epilog. I den første hoveddel opridses Seth dels (i kapitel 1) en række af de grundlæggende (selv-)kritikker, som den moderne vestlige vidensform har gennemspillet over de seneste 50 år, ikke mindst i feltet for videnskabs- og teknologistudier (STS). Dels fremlægger han sin egen kritik (i kapitel 2) af en række forsøg på at forsvare disse vidensformers universalistiske fordring, specifikt hos Karl-Otto Apel, John Rawls og Jürgen Habermas. Efter dette »globale« rids af nutidens (vestlige) videnslandskab er bogens anden og mere tungtvejende hoveddel hernæst dedikeret til »lokale« analyser af først historievidenskabens (kapitel 3 og 4) og dernæst politologiens (kapitel 5 og 6) versioner af sådanne (selv-)kritiske – men, i Seths optik, ultimativt utilfredsstillende – forsøg på at besinde sig på og overskride eget snæversynede, vestlige ophav. Det er særligt denne anden hoveddel, der gør bogen til et interessant og nytænkende bekendtskab; om end det også er her, man som samfundsvidenskabelig praktiker kan opleve visse anstød af argumentationen undervejs.

Overordnet lider bogen lidt af den skavank, at Seth forekommer så velbevandret i de sidste 30-40 års postkoloniale tænkning, at han forsømmer at fortælle den mindre indviede læser (som denne anmelder), præcist hvilke forbindelser og modsætninger han ser til nutidens øv-

rige samfundsvidenskabelige diskussioner. Denne skavank er tydeligst i bogens første hoveddel, der på lange stræk består af udlægninger og kritikker af relativt velkendte positioner og paradigmer, men hvor det sjældent står helt klart, hvori den distinkt postkoloniale vinkel og problematik består. Således vil læsere med kendskab til de mange kritiske diskussioner af Habermas' modernitets- og fornufts-opsluttende begrebsdannelser fra feministisk, poststrukturalistisk og anden kant næppe finde Seths indvendinger (i kapitel 2) mod Habermas' »cirkulære« argumentation, der forudsætter hvad den rettelig burde vise om vestlig tænkningens universelle betydning, særlig original eller overraskende. Hvad postkolonial teori tilbyder til denne velkendte diskussion, og måske ligefrem selv kan lære af mødet med Habermas, står imidlertid noget utydeligt tilbage.

Tilsvarende er Seths udlægning (i kapitel 1) af den måde, STS-forskningen har problematiseret centrale træk ved den moderne vestlige vidensform – skellet mellem subjekt og objekt; idéen om viden som repræsentation og korrespondance; den ontologiske opdeling i »natur« og »kultur« og hertil beslægtede idéer om »samfundet« som et universelt og selvberoende studieobjekt – ganske velkendt for en STS-informeret læser som undertegnede. Udlægningen er sober og nuanceret, men det er ikke ganske klart, hvilke postkoloniale implikationer Seth ønsker at drage af denne vel ret besat opsigtsvækkende vilje til selvkritik og -korrigering inde fra vestlig tænkning selv. Dette er så meget desto mere ærgerligt, vil jeg mene, al den stund der faktisk pågår ganske dybtgående diskussioner i mellemrummet mellem STS og postkolonial teori; diskussioner, hvis videnssociologiske implikationer en læser altså må opsøge andetsteds.

Styrken ved Seths bog ligger imidlertid, som antydnet, i den anden hoveddel, hvor vi præsenteres for såvel dybdegående som nytænkende udlægninger af historievidenskabens og politologiens

grundlagsproblematikker, anskuet i en distinkt postkolonial optik skåret op omkring skellet mellem Vesten og den ikke-vestlige verden. Omkring moderne historievidenskab er det Seths gennemgående pointe, at denne gør betydeligt mere end blot at udlægge fortiden »som den nu engang var«. Moderne (vestlig) historievidenskab er snarere en slags semantisk »kode« (kapitel 3), med systematiske regler og eksklusioner, og udgør som sådan én blandt flere konkurrerende former for historicitet, hvormed kulturer forbinder fortid, nutid og fremtid. Særligt interesserer det med rette Seth at forstå den måde, moderne historievidenskab bygger på en forståelse af fortiden som objektgjort og »død« – til forskel fra at udgøre en levende tradition til konstant genfortolkning. I mødet med præmoderne og ikke-vestlige former for historicitet, hævder Seth (kapitel 4), bliver moderne historievidenskab her per nødvendighed bærer af en »anakronistisk« indstilling, der risikerer at forplumre snarere end at oplyse fortiden. Eksempler herpå finder Seth i nutidig indisk politik, hvor hindunationalister omsætter historievidenskabens kode til deres egen strategiske brug.

I tilfældet politologi vælger Seth at gå i dialog med to af disciplinens store subfelter, internationale relationer (IR) og politisk teori, antageligt fordi netop disse felters betydning for postkoloniale problemstillinger er særlig markant (og fordi politologi, som Seth siger, i øvrigt ikke er en sammenhængende disciplin). Analysen af IR-feltet (kapitel 5) er ganske ligefrem: via bredt delte antagelser om et internationalt »anarki« bygget op rundt om selvstændige nationalstater gør feltet sig skyldig, hævder Seth, i en villet forglemmelse af imperieret som en indtil for relativt nylig dominerende, transnational juridisk-politisk form med egne interdependens- og undertrykkesformer. Omkring den politiske teori (kapitel 6) stiller sagerne sig lidt anderledes: Her er der tale, i Seths analyse, om et performativt analytisk foretagende iboende knyttet til den særlige vestlig-

borgerlige offentlighed, som Habermas i sin tid skrev om – og derfor langt fra den »universelle« kredsen om »eviggyldige« politiske spørgsmål, som feltets talsspersoner gerne påkalder sig. Dette forhold forklarer, siger Seth, hvorfor der nok tænkes interessante tanker om autoritet, retfærdighed, lighed og den slags uden for den vestlige verden, men sjældent under overskriften »politisk teori«.

Seths lokale analyser og problematiseringer af de to samfundsvidenskabelige discipliner fremstår i denne anmelders optik på lange stræk solid, overbevisende, oplysende og betimelig. Særligt de spørgsmålstegn, som analyserne stiller ved politologiske grundbegreber og forestillinger, herunder begreber om »offentlighed« og »civilsamfund« i lyset af indiske historisk-politiske erfaringer (s.200ff), bør vække til eftertanke også for politiske sociologer. Det samme gælder Seths analyser (s.36ff) af den såkaldt socialhistoriske skole fra 1960'erne og frem og den måde, »sociale« grundbegreber og skematikker om klasser og politik her brød sammen under nøje, selvkritisk undersøgelse. Så selv om vi for indeværende kun kan gisne om, hvordan Seths analyse af den sociologiske disciplins postkoloniale forglemmelser og eksklusioner ville se ud, så giver bogen her en række interessante fingerpeg til egne videre undersøgelser.

På visse stræk savnes måske en lidt tydeligere artikulation af Seths affirmative vidensalternativ. Godt nok gør han sig på historievidenskabens område til fortaler for en oversættelsesfigur, der anskuer forholdet til ikke-vestlige fortider som analogt til antropologers problemstilling i mødet med radikal kulturel forskellighed. Her er det kort sagt i højere grad »vores« end »deres« begreber og forestillinger, der kommer på prøve i undersøgelsen og løbende må underkastes en selvkritisk revision. Det er imidlertid ikke tydeligt for undertegnede læser, hvorfor Seth placerer dette fornuftige ideal som fuldstændig forskelligt fra mere klassiske, hermeneutiske princip-

per for god fortolkningspraksis (s.194)? Problemerne ved en sådan underartikulation fremstår tydeligt, vil jeg hævde, i Seths diskussion af hindunationalismens omgang med den historievidenskabelige kode (s.138ff). At ødelæggelser af muslimsk kulturarv i en dybt mytologiseret »hindu-forhistories« navn her kun skulle udgøre en problematisk politik, men ikke skulle kunne kritiseres fra nok så »moderne« idealer om empirisk-arkæologisk belæg, slår mig ikke som fuldt overbevisende.

Ikke desto mindre tjener det til Seths og bogens store fortjeneste, at den bevidst afholder sig fra den type abstrakt og storladen polemik, som dels genkendes fra diverse selverklærede rationalisters spørgelsesjagt på påståede »relativister«, dels fra grene af den post- og de-koloniale tænknings sidestilling af vestlig viden med »epistemisk vold«. Seth skriver fra en position i landskabet, hvor konturerne

af frontlinjerne er mindre klart optrukket, men hvor indsatserne er så meget desto større. På den måde åbner han for en mindre politiseret og mere produktiv type af undersøgelse af de moderne socialvidenskabers blinde vinkler. En undersøgelse, der i denne anmelders øjne før eller siden vil overskride selve det skel mellem »Vesten« og »ikke-vesten«, som Seth ellers arver videre fra postkolonialismen. Heller ikke i »vores« del af verden er eller har den såkaldt »moderne« vidensform stået uantastet eller monolitisk; også hos »os selv« må sociologer besinde sig på multiple moderniteter, variabel historicitet og plurale videnspolitiske former. Her har Seths og andre postkoloniale tænkeres bidrag en værdifuld rolle at spille i årene, der kommer.

Anders Blok
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Calvin Webster 2007

